

УДК 338.4(330.3)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2019-6.27>**Плетньов М.В.**

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та підприємства,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля

ЕКСПЕРТНЕ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

У статті подано результати експертного оцінювання стану та перспектив розвитку виробничої сфери України, сформовано матрицю індикаторів, індексів і показників для оцінки стану, очікуваних змін та перспектив розвитку виробничої сфери країни. Проведено порівняльний аналіз індикаторів, індексів і показників розвитку виробничої сфери за допомогою методу експертного опитування. Визначено перелік перешкод зростанню виробництва та надана їм оцінка. Досліджено основні показники та індекси розвитку виробничої сфери за розмірами підприємств та видами економічної діяльності. Встановлено наявність сподівань виробників на подолання перешкод задля зростанню виробництва, проте підприємства кожного виду економічної діяльності мають свої відмінності у баченні перспектив розвитку.

Ключові слова: індикатор, індекс, показник, стан, зміни, виробнича сфера.

ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ И ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ СФЕРЫ УКРАИНЫ

Плетнев М.В.

В статье представлены результаты экспертной оценки состояния и перспектив развития производственной сферы Украины, сформирована матрица индикаторов, индексов и показателей для оценки состояния, ожидаемых изменений и перспектив развития производственной сферы страны. Проведен сравнительный анализ индикаторов, индексов и показателей развития производственной сферы с помощью метода экспертного опроса. Определен перечень препятствий росту производства и их оценка. Исследованы основные показатели и индексы развития производственной сферы в зависимости от размеров предприятий и видов экономической деятельности. Установлено наличие надежд производителей на преодоление препятствий для роста производства, однако предприятия разных видов экономической деятельности имеют отличия в видении перспектив развития.

Ключевые слова: индикатор, индекс, показатель, состояние, изменения, производственная сфера.

EXPERT ASSESSMENT OF THE SITUATION AND PROSPECTS
OF PRODUCTION SPHERE IN UKRAINE

Pletnev Mykhailo

The efficiency of industrial sphere development and its condition is the basis for the economy development of the state and are evaluated with the help of many indicators, indices and marks. However, due to the shrinking and narrowing of production sphere, experts' assessments of changes and prospects for the development of the production sphere began to occur over time. The methods of market research and expert assessments are used to conduct a survey of manufacturing enterprises managers. The sample survey includes more than 300 enterprises located in the regions of Ukraine: Kyiv, Lviv, Kharkiv, Khmelnytsky, Sumy, Ternopil, Rivne, Vinnitsa, Odesa and Ivano-Frankivsk. The expert survey was conducted by the Institute for Economic Research and Policy Consulting. The article presents the results of expert evaluation of the state and the prospects of industrial sphere development of Ukraine. A matrix of indicators, indices and marks has been formed to assess the state, expected changes and prospects of the country's production development sphere. The comparative analysis of indicators, indices and marks of the production development sphere for the second, third and fourth quarters of 2019 is carried out. The results of the "adverse regulatory climate" indicator analysis, which has three components, are noteworthy: high regulatory pressure, frequent changes in legislation, corruption, and reflect the proportion of respondents who chose at least one of the above factors. Also the research of industry development prospects by the means of aggregate indicator. The list of obstacles to production growth has been identified and evaluated. The main indicators and indices of the production development sphere by size of enterprises and types of economic activity are investigated. It was found that managers' expectations about the financial and economic situation of enterprises for the next six months, although they remain positive, have declined sharply. The identified trends indicate that the managers of enterprises have experienced a slowdown in the growth of raw materials prices and accordingly adjusted prices for finished products. THE Expectations of enterprises as to increase the production volumes are differ depending on the type of economic activity. According to the heads of Ukrainian enterprises, the biggest competition to them continues to be domestic producers. It has been found that the producers' expectations for overcoming obstacles to production growth are observed, but the enterprises of each type of economic activity have their differences in the perspective of development prospects.

Keywords: indicator, index, mark, state, changes, production sphere.

Постановка проблеми. Економічний стан країни безпосередньо залежить від розвитку виробничої сфери, яка забезпечує інші сфери засобами виробництва та товарами виробничо-технічного і споживного призначення задля задоволення різноманітних потреб суспільства.

Виробнича сфера характеризується складністю не тільки через виробництво, а і через багатоаспектність взаємодії виробничих елементів у межах технологій організації виробництва, оскільки до її складу входять засоби виробництва та люди, які мають виробничий досвід використання предметів і засобів праці.

Ефективність розвитку виробничої сфери та її стан оцінюються за допомогою багатьох індикаторів, індексів та показників, проте через скорочення та звуження виробничої сфери на часі стали оцінки експертів щодо змін у виробничій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінюванням стану та перспектив розвитку виробничої сфери займається багато науковців, серед яких такі вчені: Геєць В.М., Лупенко Ю.О., Захарчук О.В., Вишневецька О.В., Андрічук В.Г., Колесниченко Ю.Ю., Жук Є.О., Рзаєва Т.Г., Римарчук Р.В., Черевко В.Д., Накісько О.В., Руденко С.В., Заблудська І.В., Кудріна О.Ю. та інші [1–7]. Проте заслугове на особливій увазі науково-практичні здобутки Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. Щоквартально цей Інститут проводить опитування понад 300 підприємств обробної промисловості у різних регіонах України для визначення змін ділового середовища та показників роботи промислових підприємств [8]. Саме ці емпіричні дослідження були покладені в основу упорядкування індикаторів, індексів і показників оцінки стану та перспектив розвитку виробничої сфери України в сучасних умовах.

Поставка завдання. Визначення та упорядкування індикаторів, індексів і показників оцінки стану виробничої сфери України та їх експертне оцінювання.

Виклад основного матеріалу досліджень. Для проведення опитування керівників підприємств обробної промисловості Інститут економічних досліджень та політичних консультацій обрав метод кон'юнктурних досліджень та експертних оцінок. Вибірка дослідження включає понад 300 підприємств обробної промисловості розташованих в різних регіонах України: Київському, Львівському, Харківському, Хмельницькому, Сумському, Тернопільському, Рівненському, Вінницькому, Одеському та Івано-Франківському. Близько 76% підприємств знаходяться в обласних центрах, а 24% в інших населених пунктах. Дослужувалися різні групи підприємств: малі (до 50 працівників), середні (51-250 працівників), великі (251-500 працівників), превеликі (501-1000 працівників), найбільші (понад 1000 працівників). У вибірку входять підприємства машинобудування, будівельних матеріалів, обробки деревини, легкої промисловості, харчової промисловості, поліграфії та важкої промисловості та інші [8].

Отже, використовуючи результати емпіричних досліджень було побудовано матрицю індикаторів/індексів/показників оцінки стану виробничої сфери України, таблиця 1.

До індикаторів оцінки виробничої сфери України віднесли: індикатор «несприятливий регуляторний клімат» (NRK) складається з трьох компонентів: високий регуляторний тиск, часті зміни в законодавстві, корупція, і відображає частку респондентів, які вибрали найменш один з перерахованих вище факторів.

До індексів оцінки виробничої сфери України віднесли: індекс змін ділового середовища (ZDS); індекс очікуваних змін ділового середовища (OZDS); індекс

Таблиця 1. Матриця індикаторів/індексів/показників оцінки стану виробничої сфери України

Індикатори	Стан через зміни				Очікувані зміни				Перспективи			
	NRK			
Індекси	FECF	PCDS	PCFEC	KT	OZNS	OZDS	ZFECF	OZV
	ZV	ZVP	ZZCM	ZZR	OZZCM	OZZR	OZZCM	OZP
	ZZP	ZP	ZNZ	CPKP
	CPNP	PR	ZPR	ZDS
Показники	APPP			

фінансово-економічної ситуації підприємства (FECF); індекс змін фінансово-економічної ситуації підприємства (ZFECF); індекс поточного стану (якості) ділового середовища (PCDS); індекс поточного стану (якості) фінансово-економічної ситуації (PCFEC); індекс конкурентного тиску (KT); індекс змін виробництва (ZV); індекс очікуваних змін виробництва (OZV); індекс змін внутрішнього попиту (ZVP); індекс очікуваних змін внутрішнього попиту (OZVP); індекс змін зайнятості (ZZ); індекс очікуваних змін зайнятості (OZZ); індекс змін ціни сировини та матеріалів (ZZCM); індекс змін цін реалізації (ZZR); індекс очікуваних змін ціни сировини та матеріалів (OZZCM); індекс очікуваних цін реалізації (OZZR); індекс змін зовнішнього попиту (ZZP); індекс очікуваних змін внутрішнього попиту (OZZP); індекс змін продажів (ZP); індекс очікуваних змін продажів (OZP); індекс змін нових замовлень (ZNZ); індекс очікуваних змін нових замовлень (OZNS); індекс складності пошуку кваліфікованих працівників (CPKP); індекс складності пошуку некваліфікованих працівників (CPNP); індекс прибутковості (PR); індекс змін прибутковості (ZPR).

До показників оцінки виробничої сфери України віднесли агрегований показник перспектив розвитку промисловості (APPP).

Використовуючи матрицю індикаторів, індексів і показників оцінки стану виробничої сфери України проаналізуємо результати опитування керівників підприємств обробної промисловості, яке було отримано Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій [8].

Значення APPP у III-му кварталі становить 0,05. Воно збільшилось та змінило знак з від'ємного на додатний в порівнянні до II-го кварталу 2019 року (0,10). У III-му кварталі значення APPP майже повернулось до значення I-го кварталу 2019 року (0,01), хоча і є дещо більшим. Зміни APPP зумовлені змінами усіх трьох його складових: покращення очікувань щодо обсягів реалізації в наступні 3-4 місяці значення цього показника збільшились з 0,21 у минулому кварталі до 0,38 у поточному (що майже дорівнює показнику I-го кварталу 0,37); збільшення оцінок портфелю нових замовлень – відповідний показник збільшився з 0,42 до 0,30 і це значення також майже дорівнює показнику I-го кварталу 0,34; зменшення запасів готової продукції, значення відповідного показника зменшилось до 0,05 з 0,09 у II-му кварталі 2019 року. У I-му кварталі APPP становив 0,01. Очікування менеджерів щодо фінансово-економічної ситуації підприємств на наступні шість місяців хоча і залишаються позитивними проте різко знизились.

У III-му кварталі порівняно до II-го кварталу значення індексу PCFEC знизились до 0,08 з 0,01 (повернувшись до значення IV-го кварталу 2018 року). Зна-

чення індексу PCDS у III-му кварталі 2019 також знизились та знову стало від'ємним 0,03 (нуль у II-му кварталі та 0,02 у I-му кварталі 2019 року). У III-му кварталі 2019 року порівняно до II-го, значення індексу PCFEC перервало тенденцію збільшення та зменшилось до 0,08 з 0,01 (повернувшись при цьому до значення IV-го кварталу 2018 року). Фінансово-економічна ситуація на підприємствах регіонів не змінилась, проте їх відсоток дещо зменшився до 68,6% у III-му кварталі 2019 року (71,0% у II-му кварталі 2019 року). До 21,2% збільшилась частка тих, хто вважає що ситуація погіршилась (16,1% у II-му кварталі) і дещо зменшився відсоток тих, для кого ситуація покращилась до 10,2% (12,9% у II-му кварталі).

Значення індексу PCDS у III-му 25 кварталі 2019 року повторює тенденцію індексу PCFEC, воно зменшилось, стало від'ємним та становить 0,03 (0,00 у II-му кварталі). При цьому показник майже повернувся до значення I-го кварталу (0,02). У відсотковому розподілі дещо збільшилась частка тих, для кого ділове середовище є поганим, до 16,3% у поточному кварталі з 13,8% у попередньому. 70,8% оцінюють ділове середовище як задовільне (було 72,3%) і для 12,9% респондентів ділове середовище є хорошим (13,8% у минулому кварталі).

В III-му кварталі 2019 року індикатор NRK хоча і не додав у значенні, проте піднявся з четвертої на другу сходинку в рейтингу перешкод зростання виробництва. При цьому, частка керівників, для яких несприятливий регуляторний клімат був вагомою перешкодою, зменшилась та становить 40,2% (41,2% у II-му кварталі 2019 року). Значення індикатора збільшилось за такої його складової як «корупція», у III-му кварталі 2019 року у значенні додала складова «часті зміни в економічному законодавстві», яка збільшилась до 25,4% з 6,5% у минулому кварталі. Складова «корупція» при цьому зменшилась до 12,1% з 26,3% так само як і «високий регуляторний тиск» де показник зменшився до 8,7% з 15,6% у минулому кварталі 2019 року.

Індикатор NRK має різні значення для підприємств різних розмірів. У II-му кварталі, як і в попередніх, найбільшим значення даного показника залишається для малих підприємств 43,2% (44,8% за попередній період), для середніх підприємств воно становить 33,7% (40,2% у II-му кварталі), а для великих 41,1% (34,0% у попередньому кварталі). Слід зазначити, що в цілому значення індикатора не змінились. Проте, якщо у II-му кварталі значення індикатора було зумовлене підвищенням однієї зі складових, а саме «корупція», незалежно від розміру підприємства, то в III-му кварталі 2019 року значення індикатора «корупція» навпаки, зменшилось, тоді як більш вагомою стала складова як «часті зміни економічного законодавства».

Оцінки економічної діяльності Уряду за п'ятибальною шкалою майже не змінились у порівнянні з II-м кварталом та становить 2,58 балів (було 2,57). У III-му кварталі 2019 року оцінка готовності банків надавати короткострокові кредити продовжує поступово збільшуватись та становить 87,4% (72,6% в I-му до 85,4% в II-му кварталі). А оцінка готовності банків надавати довгострокові кредити продовжує залишатись приблизно на одному рівні та становить 75,3% (76,5% у I-му кварталі та 75,4% у II-му). При цьому значно збільшилась оцінка готовності підприємств брати короткострокові кредити до 50,6% у III-му кварталі 2019 року з 38,4% у II-му кварталі. Але знизилась оцінка готовності підприємств брати довгострокові кредити знизилась до 39,5% у III-му кварталі з 43,8% у II-му кварталі 2019 року. Значення індексу ZFECР також знизилось та становить 0,12 у III-му кварталі 2019 року (0,40 у II-му кварталі 2019 року). У III-му кварталі 2019 року індекс ZBS знизився до 0,04 (0,34 у II-му кварталі та 0,13 у I-му). Значення індексу ZV для III-го кварталу зменшилось до 0,18 з 0,23 у II-му кварталі 2019 року. Значення індексу OZV у IV-му кварталі збільшилось до 0,38 порівняно з аналогічним показником II-го кварталу (0,21). Індекс ZVP у III-му кварталі зменшився до 0,13 (з 0,18 у II-му кварталі 2019 року). В III-му кварталі 2019 року значення індексу OZVP повернулось до значення I-го кварталу та становить 0,27 (0,23 у II-му кварталі). Значення індексу ZZ продовжило підвищуватись та становить 0,03 у III-му кварталі з 0,08 у II-му кварталі та 0,11 у I-му кварталі. В III-му кварталі 2019 року значення індексу OZFEC зменшилось для підприємств усіх розмірів. Найбільшим значення воно є для великих підприємств 0,20 (було 0,47). А індекс для середніх та маленьких підприємств майже не відрізняється та становить 0,08 та 0,06 (0,37 та 0,35 відповідно у II-му кварталі) [8].

Значення індексу OZFEC зменшилось також у розрізі галузей промисловості. Найбільшим є значення для деревообробної промисловості, хоча воно і зменшилось до 0,31 у III-му кварталі порівняно з 0,50 у II-му кварталі. Найменшим у III-му кварталі є значення індексу для галузі будівельних матеріалів та становить 0,22 (у II-му кварталі становило 0,50). Значення індексу OZFECР в III-му кварталі знизилось майже втричі до 0,12 з 0,40 (II-й квартал). Майже повернувшись при цьому до показника I-го кварталу 2017 року. У III-му кварталі 2019 року індекс OZDS також суттєво зменшився до 0,04 з 0,34 у II-му кварталі 2019 року. Це сталося через підвищення частки тих, хто очікує на погіршення ділового середовища до 11,3% з 4,1%. Частка «оптимістів» що очікують на покращення зменшилась майже вдвічі до 15,3% у III-му кварталі з 37,3 у II-му кварталі 2019 року. Також значно підвищився відсоток тих, хто не очікує жодних змін до 73,4% з 58,5%. Значення індексу OZDS в III-му кварталі 2019 року майже не відрізняється при розподілі підприємств за розміром, проте значно зменшилось та становить 0,04 для маленьких та середніх підприємств та 0,02 для великих. У II-му кварталі 2019 року для маленьких підприємств індекс становив 0,32 та був однаковим для середніх та великих – 0,34. При цьому можна говорити що в порівнянні з I-м кварталом 2019 року значення індексу значно зменшилось для маленьких підприємств, тоді воно становило 0,30 та майже не змінилось

для великих – 0,05 та середніх – 0,07 за розміром підприємств. В галузевому розрізі найбільшим значення індексу є для підприємств харчової – 0,19 (0,37 за минулий період) та легкої промисловості – 0,18 (0,56). Найменшими є значення для галузі машинобудування 0,11 та будівельних матеріалів 0,24 (які з додатних 0,19 та 0,33 відповідно стали від'ємними) [8].

Значення індексу ZV у III-му кварталі 2019 року знизилось до 0,18 з 0,23. В III-му кварталі в порівнянні до II-го майже не змінились частки тих, хто вказав на збільшення виробництва – 33,6% та зменшення виробництва (було 32,4% та 16,6% відповідно). І продовжує зменшуватись частка тих, хто не відчув жодних змін – 49,8% (51,0% у II-му кварталі та 54,4% у I-му кварталі 2019 року).

Індекс ZV зменшився при розподілі підприємств за видами економічної діяльності. На відміну від II-го кварталу 2019 року, де значення індексу було додатним для всіх галузей, в III-му кварталі показник для машинобудування знизився до 0,07 з 0,22 а також для поліграфії, де він становить 0,05 (дорівнював нулю в попередньому кварталі). Найбільшим значення індексу є для харчової промисловості 0,39 (було 0,09) та для деревообробки, де індекс становить 0,36 (0,33 у II-му кварталі). У III-му кварталі найкращим індекс ZV став для приватних підприємств, для яких значення зросло до 0,25 з 0,06 у II-му кварталі. Для підприємств державної форми власності значення індексу зменшилось майже вдвічі до 0,14 з 0,31, як і для приватизованих підприємств, де індекс становить 0,10 (було 0,21). Не дивлячись на зниження індексу ZV, очікування продовжують залишатись позитивними. Значення індексу OZV збільшилось до 0,38 у III-му кварталі 2019 року з 0,21 у II-му кварталі (при цьому значення повернулось до показника I-го кварталу 2019 року коли воно було 0,37). Це відбулось за рахунок збільшення частки тих, хто планує збільшити темпи виробництва в наступному кварталі до 46,6% з 27,7%. Частка тих, хто планує зменшити виробництво майже не змінилась та становить 10,3% (11,2% у II-му кварталі) та відсоток тих, хто не планує жодних змін становить 43,1% (що є значно меншим від показника II-го кварталу – 60,1%).

Очікування підприємств щодо збільшення обсягів виробництва відрізняється в залежності від виду економічної діяльності. Найвищим є показник для легкої промисловості – 0,68 (у II-му кварталі він же був найнижчим та становив 0,03). Найнижчим він є для галузі будівельних матеріалів та дорівнює нулю (0,21 у минулому кварталі).

При розподілі підприємств за кількістю працюючих значення показника продовжує залишатись додатним для всіх типів підприємств. При цьому значення істотно зросло для підприємств з кількістю працюючих до 50 працівників до 0,32 з нуля в минулому кварталі. Але слід зазначити, що значення не надто відрізняється від показника для найбільших підприємств (1000+) 0,33 (було 0,36) та середніх підприємств (51-250 працівників – 0,35 (було 0,25)). А найбільшим значення є для нижнього сегменту великих підприємств (251 – 500 працівників) та становить 0,56 (було 0,26), що майже не відрізняється від показника для середнього сегменту великих підприємств (501 – 1000 працівників) – 0,50 (0,75 в минулому кварталі).

Індекс ZVP у III-му кварталі 2019 року зменшився та становить 0,13 (був 0,18). При цьому майже не змі-

нився відсоток тих, хто вказав на зменшення попиту – 19,4% (18,4% в минулому кварталі), дещо зменшилась частка тих, для кого попит збільшився становить 29,3% (було 31,4%). І майже не змінилась частки тих, для кого не відбулось жодних змін 51,3% (50,2% у II-му кварталі 2019 року [8]).

Значення індексу OZVP збільшилось у III-му кварталі до 0,27 з 0,23. Збільшилась частка тих, хто очікує зростання попиту до 36,7% з 31,6% у II-му кварталі. Також збільшився відсоток тих, хто очікує на зниження попиту до 14,1% з 10,7%. При цьому зменшився відсоток тих, хто не очікує жодних змін до 49,2% у III-му кварталі з 57,8% у II-му кварталі 2019 року.

Значення індексу ZVP у III-му кварталі 2019 не змінилось та становить 0,09 як і у II-му кварталі, що може свідчити лише про незначну зміну його складових. Частка тих, для кого зовнішній попит збільшився становить 22,9% (було 21,7%), частка тих, для кого зовнішній попит зменшився становить 11,5% (12,1% у II-му кварталі), частка тих керівників підприємств, хто не відчув жодних змін становить 65,6% (66,2% в минулому кварталі). Відсоток тих, хто не очікує жодних змін у наступні три місяці продовжує знижуватись і у III-му кварталі 2019 року становить 53,3 (61,3% за попередній період). Збільшився відсоток тих, для кого зовнішній попит збільшився і становить 37,5% (21,3% у II-му кварталі). Відсоток «песимістів», які вважають, що не відбудеться ніяких змін становить 9,2% (17,4% в попередньому кварталі).

Значення індексу OZVP зросло та становить у III-му кварталі 2019 року 0,20 (0,05 за попередній період). При цьому можна сказати, що дещо змінився розподіл найвищого та найнижчого значень для різних за розміром підприємств. Значення не відрізняються і є найменшими для підприємств з кількістю працюючих до 50 працівників 0,13 (було 0,11) а також для найбільших підприємств (1000+ працівників) та середнього сегменту великих підприємств (501 – 1000 працівників) по 0,14 обидва (у II-му кварталі було 0,08 та 0,45 відповідно). Найвищим при цьому є значення для середніх підприємств (51-250 працівників) 0,46 (було 0,07) та нижнього сегменту великих підприємств (501-1000 працівників) 0,50 (0,11 у II-му кварталі 2019 р.).

Значення індексу ZP у III-му кварталі 2019 року становить 0,20 що майже не відрізняється від показника минулого кварталу 0,23. При цьому майже не змінився відсоток тих, хто вважає що обсяги реалізованої продукції збільшились та становить 36,8% (було 35,0%). Збільшився відсоток тих, хто відмітив зменшення продажів до 19,9% з 16,9% у II-му кварталі. І зменшилась частка тих, хто не відчув жодних змін до 43,2% у III-му кварталі з 48,1% за попередній період.

Значення індексу OZP збільшилось вдвічі та становить 0,40 у III-му кварталі 2019 року, що дорівнює показнику I-го кварталу. У III-му кварталі 2019 року збільшився відсоток тих керівників підприємств, які очікують на обсягів реалізації до 49,6% з 32,4% у II-му кварталі; як і відсоток тих, хто не очікує жодних змін, який становить 37,3% (було 53,6%). Відсоток «песимістів» при цьому майже не змінився та становить 13,1% (було 14,0%) [8].

У III-му кварталі 2019 року значення індексу ZNZ зменшилось вдвічі до 0,12 з 0,21 у II-му кварталі (при цьому значення повернулось до показника IV-го квар-

талу 2018 року коли воно становило 0,13). Зменшилась частка тих керівників підприємств, які вказали на збільшення замовлень до 29,2% з 33,9% у II-му кварталі. Частка тих, у кого нічого не змінилось становить 51,2% (було 48,2%). Та дещо збільшилась частка тих, хто вказав на зменшення замовлень до 19,6% з 17,9% у II-му кварталі 2019 року. У III-му кварталі 2019 зменшилась частка тих, у кого немає нових замовлень, і вона становить 4,0 (7,7 у II-му кварталі 2019 року).

У III-му кварталі значення індексу OZNZ не змінилось та становить 0,26, як і у II-му кварталі. Частка тих, хто очікує на збільшення замовлень становить 35,8% (34,9 в минулому кварталі). 51,2% не очікує жодних змін (було 54,0%). Та 12,8% очікують на зменшення замовлень (11,1% у II-му кварталі).

Значення індексу ZZ продовжило тенденцію збільшення, хоча і залишається від'ємним та становить 0,03 у III-му кварталі 2019 року (було 0,08 у II-му кварталі та 0,11 у I-му). Частка тих, хто вказав на збільшення зайнятості збільшилась до 11,7% з 9,4% у II-му кварталі. 13,6% відмітили зменшення рівня зайнятості (було 18,0%). Та до 74,7% з 72,7% збільшилась частка тих, хто не відчув жодних змін.

Значення індексу OZZ дещо зменшилось та становить 0,01 у II-му кварталі 2019 року (було 0,04). Частка тих, хто очікує збільшення рівня зайнятості майже не змінилась та становить 8,6% у III-му кварталі (8,3% за попередній період). До 10,1% з 6,7% збільшилась частка тих керівників підприємств, які очікують зменшення зайнятості. І частка тих, хто не очікує жодних змін становить 81,3% (у II-му кварталі було 84,9%).

Індекс СРКР знову збільшився та становить 0,69 у II-му кварталі індекс становив 0,54, а до цього два квартали поспіль був 0,61). А от індекс СРNP продовжив поступово знижуватись та становить у III-му кварталі 0,25 (0,34 у II-му кварталі з 0,39 у I-му кварталі 2019 року).

У III-му кварталі індикатор NRK опинився на другому місці у рейтингу перешкод виробництву. Хоча відсоток зменшився до 40,2% (41,2% у I-му кварталі), сам індикатор збільшився за рахунок зростання частки тих, кому заважають «часті зміни в економічному законодавстві» до 25,4% з 6,5%. У III-му кварталі 2019 року традиційно найбільшою перешкодою зростанню виробництва, як і в попередніх є «низький попит». І якщо в II-му кварталі значення цієї перешкоди збільшилось, то в III-му кварталі 2019 року значення зменшилось до 47,0% з 59,9%. Загальне значення індикатору NRK зменшилось до 40,2% у III-му кварталі. Найбільше всього додав у значенні така складова як «часті зміни в економічному законодавстві» збільшившись на майже до 25,4% у III-му кварталі з 6,5% у II-му кварталі 2019 року. «Високі ставки кредитів» також збільшились до 37,5% з 21,4% у минулому кварталі. Значення складової «проблеми ліквідності» зменшилось на 27 в.п. до 19,3% з 46,9%, а «несприятлива політична ситуація» зменшилась майже до 15,2% у III-му кварталі з 35,8% у II-му кварталі 2019 року. У таблиці 2 подано результати оцінювання перешкод зростанню виробництва [8].

Значення перешкод є різними для підприємств різного розміру. Для маленьких підприємств найбільш вагомими виявився, як і в минулому кварталі «низький попит» 50% (було 59,2%), а також «несприятливий

Таблиця 2. Перешкоди зростанню виробництва та їх індексна оцінка

Перешкоди	I квартал 2019 року	II квартал 2019 року	III квартал 2019 року	Тренд
Низький попит	0,51	0,60	0,47	↓
Несприятливий регуляторний клімат	0,31	0,42	0,40	↓
Зміни в економічному законодавстві	0,06	0,07	0,25	↓
Корупція	0,14	0,26	0,12	↓
Високий регуляторний тиск	0,19	0,16	0,09	↓
Високий конкурентний тиск	0,51	0,51	0,38	↓
Високі ставки кредитів	0,26	0,21	0,37	↑
Недостатньо кваліфікованих працівників	0,25	0,33	0,37	↑
Надмірне оподаткування	0,32	0,28	0,36	↓
Проблеми ліквідності активів	0,45	0,47	0,19	↓
Несприятлива політична ситуація	0,28	0,33	0,15	↓
Недостатньо сировини	0,21	0,19	0,11	↓
Доступність кредитів	0,07	0,05	0,11	↓
Брак виробничих потужностей	0,09	0,06	0,10	↓
Застарілі технології	0,14	0,10	0,10	↓
Проблеми з енергопостачанням	0,16	0,09	0,08	↓

регуляторний клімат» 44,3% (44,8% в минулому кварталі) і «високий рівень податків» 43,4% (36,0%). А найменш вагомою перешкодою є «проблеми з енергопостачанням 6,6% (8,0% в II-му кварталі 2019 року). Для середніх підприємств значимою перешкодою також став «низький попит» 46,5% в III-му кварталі 2019 року (було 62,1%). А також «високі ставки кредитів» 43,0% та «недостатньо кваліфікованих працівників» 41,9% (23,0% та 33,3% в II-му кварталі 2019 року відповідно).

Найменш вагомим при цьому для середніх за розміром підприємств виявилось значення показника «корупція» 4,7% (21,8% в II-му кварталі 2019 року). Для великих підприємств при цьому найвагомішою перешкодою виявився «високий конкурентний тиск» 46,4% (46,0% в минулому кварталі); а також «низький попит» та «регуляторний клімат» по 41,1% кожний (58,0% та 34,0% відповідно у II-му кварталі 2019 року. А найменш вагома перешкода «брак виробничих потужностей» 3,6% (6,0% у минулому кварталі). У III-му кварталі 2019 року значення індексу ZZCM продовжило зменшуватись та досягло 0,27 (у II-му кварталі було 0,37 та 0,56 у I-му кварталі). Зменшилась частка тих, хто очікує на збільшення цін до 31,2% з 39,9% у минулому кварталі). До 61,2% збільшилась частка тих, хто вважає що ціни з минулого кварталу не змінилися (у II-му кварталі таких було 55,4%). І до 7,7% з 4,7% збільшилась частка тих, хто вважає що ціни збільшились.

У III-му кварталі 2019 року значення індексу ZR також продовжує зменшуватись та становить 0,23 (0,27 у II-му кварталі та 0,46 у I-му). Знизився відсоток тих, хто вважає, що ціни підвищились до 25,1% з 30,6%, як і частка тих, для кого ціни реалізації зменшилися, яка становить 4,2% у III-му кварталі (5,8% у II-му кварталі). Відсоток тих, для кого ціни реалізації не змінилися становить 70,7% (було 63,6%). На наступні три місяці менеджери передбачають зменшення темпів зростання, як цін на сировину, так і цін реалізації (готової продукції). Значення індексу OZZCM становить 0,12 (0,20 у II-му кварталі). Значення індексу OZZR становить 0,10 (0,13 за попередній період). Зазначені вище тенденції свідчать що керівники підприємств відчули уповільнення темпів зростання цін сировини

та матеріалів й відповідно скорегували ціни на готову продукцію, очікуємо, що за незмінних зовнішніх чинників, зростання цін і в подальшому уповільниться.

У III-му кварталі 2019 року значення індексу PR не змінилось в порівнянні до II-го кварталу та становить 0,05. Частка керівників підприємств, які вважають, що прибутковість збільшилась становить 17,6% (17,1% у II-му кварталі). 66,0% вважають що нічого не змінилось (було 65,5%). Та 16,4% відмітили зменшення прибутковості (17,4% за попередній період). При розподілі підприємств за розміром значення індексу PR збільшилось для маленьких 0,09 (було 0,12) та середніх підприємств 0,11 (0,06 у II-му кварталі) і вдвічі зменшилось для великих 0,09 (було 0,18). У галузевому розрізі показники прибутковості також відрізняються. У III-му кварталі 2019 року показник залишився додатним лише для харчової 0,16 (був 0,05), та деревообробної промисловості 0,14 (дорівнював нулю за попередній період). Для легкої промисловості, як і минулого кварталу індекс дорівнює нулю. Найнижчими значення є для будівельних матеріалів 0,09 (у минулому кварталі значення було найвищим та становило 0,17) та поліграфії (де, як і минулого кварталу значення залишилось найгіршим, хоча і піднялось до 0,09 з 0,14). Для машинобудування значення індексу знизилось з нуля у минулому кварталі до 0,02 у III-му кварталі 2019 року.

Основні показники та індекси виробничої сфери у жовтні 2019 року подано у таблиці 3 [8].

Значення індексу OZP у III-му кварталі 2019 року також не змінилось та становить 0,10%. 16,8% очікує збільшення прибутковості (16,3% в минулому кварталі). 74,6% не очікує жодних змін (було 75,9%). Та 8,6% керівників підприємств очікує на зменшення прибутковості у III-му кварталі 2019 року (10,7% було у II-му кварталі). На думку керівників підприємств найбільшу конкуренцію їм продовжують складати вітчизняні виробники, хоча значення у III-му кварталі 2019 року різко зменшилось та стало від'ємним і становить 0,01 (0,25 у II-му кварталі). Якщо говорити про інші ринки, то для країн СНД показник знизився з 0,08 до 0,36, а для всіх інших товаровиробників до 0,30 у III-му кварталі з 0,05 у II-му кварталі 2019 року.

Таблиця 3. Основні показники та індекси розвитку виробничої сфери (у жовтні 2019 року)

Назва показників (індексів)	Всі	За розміром				За видами економічної діяльності							
		Малі	Середні	Великі	Важка	Машбуд	Деревообр	Будмаг	Легка	Харчова	Поліграфії	Інші	
Оцінка ділового середовища	-0,03	-0,01	-0,04	-0,09	-0,14	-0,25	-0,07	-0,13	+0,09	+0,14	-0,09	+0,13	
Очікувані зміни ділового середовища	+0,04	+0,04	+0,04	+0,02	-0,05	-0,11	+0,17	+0,24	+0,18	+0,19	0,00	+0,06	
Оцінка фінансово-економічної ситуації	-0,08	-0,15	-0,08	-0,05	-0,10	-0,36	-0,14	-0,17	-0,03	+0,71	-0,22	+0,04	
Очікувані зміни фінансово-економічної ситуації	+0,12	+0,06	+0,08	+0,20	+0,05	-0,05	+0,31	-0,22	-0,26	+0,17	0,00	+0,31	
Виробництва	+0,18	+0,18	+0,14	+0,18	+0,12	-0,07	+0,36	+0,17	+0,16	+0,39	-0,05	+0,28	
Очікуваних змін виробництва	+0,21	+0,32	+0,35	+0,48	+0,40	+0,20	+0,36	0,00	+0,68	+0,48	+0,38	+0,29	
Внутрішнього попиту	+0,13	+0,03	+0,25	+0,02	+0,15	+0,03	+0,07	+0,13	-0,03	+0,19	0,00	+0,21	
Очікуваних змін внутрішнього попиту	+0,27	+0,12	+0,32	+0,33	+0,22	+0,16	+0,38	+0,04	+0,29	+0,40	+0,23	-0,04	
Зовнішнього попиту	+0,09	+0,03	+0,24	+0,08	+0,11	+0,17	+0,11	0,00	-0,04	+0,15	+0,29	+0,15	
Очікуваних змін зовнішнього попиту	+0,20	+0,13	+0,46	+0,29	+0,16	+0,38	+0,33	+0,25	+0,17	+0,39	+0,43	0,00	
Продажів	+0,20	+0,16	+0,12	+0,27	+0,15	-0,10	+0,43	+0,22	+0,19	+0,32	0,00	+0,36	
Очікуваних змін продажів	+0,40	+0,27	+0,42	+0,51	+0,44	+0,19	+0,29	-0,09	+0,65	+0,55	+0,32	+0,33	
Нових замовлень	+0,12	+0,07	+0,13	+0,11	+0,15	+0,04	+0,29	+0,17	-0,03	+0,19	-0,14	+0,13	
Очікуваних змін замовлень	+0,26	+0,11	+0,34	+0,35	+0,25	+0,10	+0,54	-0,14	+0,46	+0,44	+0,10	-0,04	
Зайнятість	-0,03	0,00	+0,01	-0,11	-0,15	-0,17	+0,23	+0,04	0,00	+0,05	+0,05	+0,04	
Очікуваних змін зайнятості	+0,01	-0,10	+0,06	+0,06	+0,04	0,00	+0,14	-0,14	0,00	-0,05	0,00	-0,04	
Цін сировини	+0,27	+0,16	+0,31	+0,29	+0,42	+0,32	+0,14	+0,26	+0,06	+0,17	+0,36	+0,13	
Очікуваних змін цін сировини	+0,12	+0,01	+0,17	+0,14	+0,21	+0,09	-0,08	+0,10	+0,13	+0,13	+0,09	-0,08	
Цін реалізації	+0,23	+0,14	+0,24	+0,30	+0,41	+0,24	+0,21	+0,22	+0,07	+0,18	+0,23	+0,12	
Очікуваних змін цін реалізації	+0,10	+0,03	+0,13	+0,16	+0,17	+0,04	+0,08	+0,09	+0,07	+0,16	+0,09	0,00	
Фінансові результати (прибутковість)	+0,05	-0,09	+0,11	+0,09	-0,08	-0,02	+0,14	-0,09	0,00	+0,16	-0,09	-0,09	
Очікувані зміни фінансових результатів	+0,10	-0,04	+0,17	0,20	+0,05	+0,02	+0,14	-0,05	+0,18	+0,18	0,00	0,00	
Конкурентний тиск з боку вітчизняних виробників	-0,01	+0,01	-0,05	+0,07	-0,17	-0,24	-0,07	+0,23	-0,09	+0,14	+0,27	+0,14	
Конкурентний тиск з боку виробників інших країн	-0,36	-0,54	-0,38	-0,18	-0,48	-0,45	-0,14	-0,59	-0,43	+0,28	-0,72	-0,28	
Конкурентний тиск з боку іноземних виробників	-0,30	-0,51	-0,35	-0,06	-0,43	-0,43	-0,08	-0,47	-0,23	+0,32	-0,71	-0,06	

Висновки з проведеного дослідження. Отже, за результатами упорядкування індикаторів, індексів і показників оцінки стану виробничої сфери України та їх експертного оцінювання визначено стан та перспектив розвитку виробничої сфери України, проведено аналіз ділових очікувань, який свідчить про наявність сподівань виробників на подолання перешкод задля зростанню виробни-

цтва. Проте існують відмінності, які обумовлені розміром підприємства, а індикатор “несприятливий регуляторний клімат” доводить про наявність високого регуляторного тиску, частих змін в законодавстві й корупції у виробничій сфері України. Це потребує проведення подальших досліджень задля отримання релевантної інформації щодо проблем розвитку виробничої сфери України.

1. Гесць В.М. Дослідження проблеми використання виробничої потужності авіабудівними підприємствами України. Проблеми системного підходу в економіці: Зб. наук. праць. Київ : НАУ, 2011. URL <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/texts.html>

2. Захарчук О.В., Лупенко Ю.О. та ін. Матеріально-технічне забезпечення сільського господарства України : посібник. Київ : ННЦ ІАЕ, 2015. 144 с.

3. Андрічук В.Г., Колесниченко Ю.Ю. Оцінювання ефективності використання ресурсів виробничого потенціалу на основі методу VRIO-аналізу. Формування ринкових відносин в Україні. 2016. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_11_6

4. Жук Є. О. Управління виробничим потенціалом підприємства. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2016. № 5. С. 101–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpush_2016_5_16

5. Рзаєва Т.Г., Римарчук Р.В. Виробничий потенціал підприємства та аналітичне обґрунтування напрямів його дослідження. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2017. № 4. С. 226–231.

6. Черевко В.Д., Накісько О.В., Руденко С.В. Типологія та імплементація методичних підходів до оцінки виробничого потенціалу аграрних підприємств. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2017. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apie_2017_1_7

7. Заблodsька І.В., Кудріна О.Ю. Промисловий потенціал регіону: термінологічний і сутнісний аналіз. Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. 2014. Вип. 1(43). Донецьк : ДЕГІ. С. 31–36.

8. Сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://www.ier.com.ua>

1. Heiets V.M. (2011) *Doslidzhennia problemy vykorystannia vyrobnychoi potuzhnosti aviabudivnymy pidpriemstvamy Ukrainy. Problemy systemnoho pidkhdodu v ekonomitsi*. Retrieved from: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/texts.html> (accessed 23 December 2019).

2. Zakharchuk O.V. (2015) *Materialno-tekhnichne zabezpechennia silskoho hospodarstva Ukrainy*. Kyiv: NNTs IAE, 144 p. (in Ukrainian)

3. Andrichuk V.H. (2016) *Otsiniuvannia efektyvnosti vykorystannia resursiv vyrobnychoho potentsialu na osnovi metodu VRIO-analizu. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_11_6 (accessed 20 December 2019).

4. Zhuk Ye.O. (2016) *Upravlinnia vyrobnychym potentsialom pidpriemstva. Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Serii: Ekonomichni nauky*. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpush_2016_5_16 (accessed 2 December 2019).

5. Rzaieva T.H. (2017) *Vyrobnychiy potentsial pidpriemstva ta analitychne obgruntuvannia napriamiv yoho doslidzhennia. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky, no 4, pp. 226–231*. (in Ukrainian)

6. Cherevko V.D. (2017) *Typolohiia ta implementatsiia metodychnykh pidkhdodiv do otsinky vyrobnychoho potentsialu ahrarnykh pidpriemstv [Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky]*. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apie_2017_1_7 (accessed 8 December 2019)

7. Zablodska I.V., Kudrina O.Iu. (2014) *Promyslovyi potentsial rehionu: terminolohichni i sutnisnyi analiz [Prometei: rehionalnyi zbirnyk naukovykh prats z ekonomiky]*. Donetsk: DEHI, pp. 31–36. (in Ukrainian)

8. Sait Instytutu ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. Retrieved from: <http://www.ier.com.ua> (accessed 1 December 2019).

E-mail: zablodin@gmail.com